

Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Γυναίκες και φύλα : Ανθρωπολογικές και Ιστορικές Προσεγγίσεις»
Ακαδημαϊκό έτος 2004-2005
Α΄ έτος σπουδών /χειμερινό εξάμηνο

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Περίγραμμα του σεμιναρίου

Το σεμινάριο παρουσιάζει ιστοριογραφικές προσεγγίσεις σχετικά με την ιστορία των γυναικών και τις αναπαραστάσεις του φύλου και προτείνει παραδείγματα από τη σχετική ιστορική έρευνα, που αφορούν την ευρωπαϊκή και την ελληνική κοινωνία κατά το 18^ο και 19^ο κυρίως αιώνα.

Η δομή του σεμιναρίου

Το σεμινάριο αποτελείται από δώδεκα διαλέξεις, οι οποίες προσφέρονται από πέντε διδάσκοντες και χωρίζεται σε πέντε ενότητες.

Πρόγραμμα σεμιναρίου

Ενότητα πρώτη :Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις του φύλου

Διδ.Ποθητή Χατζαρούλα

Διδάσκουσα με σύμβαση 407/80

1^ο σεμινάριο :Έπειτα από μια σύντομη παρουσίαση της συγκρότησης του πεδίου της ιστορίας των γυναικών, το μάθημα θα εστιάσει στις θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις που μετασχημάτισαν την ιστοριογραφική πρακτική τα τελευταία είκοσι χρόνια. Έμφαση θα δοθεί στο διεπιστημονικό χαρακτήρα των κεντρικών επιστημολογικών ζητημάτων, όρων και εννοιών που απασχολούν την ιστορία του φύλου, καθώς και στα πεδία στα οποία η χρήση της αναλυτικής κατηγορίας του φύλου και η διαπλοκή της με άλλες κατηγορίες προκάλεσε ευρύτερες μετατοπίσεις στην οπτική του παρελθόντος (ιστορία της αποικιοκρατίας, ιστορία της ανδρικότητας, ιστορία του σώματος, ιστορία της επιστήμης, ιστορία της εργασίας)

Βιβλιογραφία

Τζούν Σκοτ, 1997, «Το φύλο: μια χρήσιμη κατηγορία της ιστορικής ανάλυσης», στο Έφη Αβδελά και Αγγέλικα Ψαρρά (επιμ.), 1997, *Σιωπηρές ιστορίες: Γυναίκες και φύλο στην ιστορική αφήγηση*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 285-328

Leonore Davidoff, 1995, *Worlds Between: Historical Perspectives on Gender and Class*, Polity Press, Κεφ. 4, σς. 103-150

Barbara Duden, 1993, *Disembodying Women: Perspectives on Pregnancy and the Unborn*, Κέιμπριτζ, Cambridge University Press

Catherine Hall, 1992, *White, Male and Middle Class: Explorations in Feminism and History*, Οξφόρδη: Polity Press

Ida Bloom, Karen Hagemann, Catherine Hall (επιμ.), 2000, *Gendered Nations. Nationalisms and Gender order in the Long Nineteenth Century*, Οξφόρδη, Νέα Υόρκη: Berg

Denise Riley, 'Am I That Name? Feminism and the Category of 'Women' in History', Macmillan, Λονδίνο, 1988

Joan Scott, 1996, "Introduction", στο Joan Scott (επιμ.), *Feminism and History*, Οξφόρδη, σς 1-13

Ενότητα 2^η : Η προβιομηχανική και η βιομηχανική Ευρώπη (16^{ος}-19^{ος} αιώνας) και η ιστορία των γυναικών. Γυναίκες και εργασία

Διδ. Μαρία Σταματογιαννοπούλου

Επίκουρη καθηγήτρια

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τηλ. 22510-36310

m.stamatoyiano@sa.aegean.gr

2ο σεμινάριο : Το σεμινάριο στοχεύει να παρουσιάσει τη συζήτηση για τις μετατοπίσεις που σημειώνονται στο ευρωπαϊκό αστικό και αγροτικό πλαίσιο από το 16^ο αιώνα και οι οποίες επιτρέπουν αναδιατάξεις στον οικιακό χώρο και τις έμφυλες σχέσεις. Θα εξεταστούν επίσης οι μετατοπίσεις στις αναπαραστάσεις για τα φύλα που διαχέονται από τις κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες ή τα ανερχόμενα κοινωνικά στρώματα, καθώς και η παρέμβαση και ο έλεγχος των κρατικών και εκκλησιαστικών θεσμών στην οικογένεια και γενικότερα στην κοινωνία

Προτεινόμενα κείμενα

Ι. Τ Αντωνακοπούλου, 1987, « Η μελέτη της οικογένειας από κοινωνικοϊστορικής και ανθρωπολογικής σκοπιάς», σ.43-65, *Ελληνική Κοινωνία*. Επετηρίς του Κέντρου Ερευνας της Ελληνικής Κοινωνίας

Ε. Αβδελά, Α. Ψαρρά (επ.), 1997, *Σιωπηρές ιστορίες. Γυναίκες και φύλο στην ιστορική αφήγηση*

Η. Bradley, «Μεταβαλλόμενες κοινωνικές δομές : Τάξη και φύλο», σ.259-334, στο St. Hall, B. Gieben, 2003, *Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας*, Αθήνα, Σαββάλας.

3ο Σεμινάριο : Κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου θα παρουσιαστούν ιστοριογραφικές μελέτες που εστιάζουν στην εκβιομηχάνιση και την αστικοποίηση, την έξοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας

και τις επιπτώσεις της στη συγκρότηση του οικιακού χώρου και την κοινωνική θέση των γυναικών. Επίσης θα παρουσιαστούν και ανάλογες διαφοροποιήσεις που εμφανίζονται στις πρωτοβιομηχανικές αγροτικές ζώνες

Προτεινόμενα κείμενα

J. Scott, L.Tilly, 1987, *Women, work and family*

J. Scott, 1988, *Gender and the politics of history*, σ.53-112

O. Hufton, “Women, work and family”, σ.15-45, στο N.Zemon Davis and A. Farge, eds., 1994, *A History of Women in the West. III. Renaissance and the Enlightenment Paradoxes*

W. Seccombe, 1993, *Weathering the Storm. Working-class Families from the industrial Revolution to the Fertility Decline*

P. Kriedte, H. Medick, J. Schlumbohm, 1981, *Industrialisation before Industrialisation. Rural industry and the Genesis of Capitalism*

O. Hufton, *Ιστορία των γυναικών στην Ευρώπη, 1500-1800*

Προτεινόμενη εργασία

Οικοτεχνία και γυναικεία εργασία στην Ευρώπη, 18^{ος}-19^{ος} αιώνας

Προτεινόμενη άσκηση

Η έξοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας στον ευρωπαϊκό χώρο κατά το 18^ο και 19^ο αιώνα

Ενότητα 3^η : Έμφυλοι λόγοι στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα : η ιστορική συγκρότηση του «βιολογικού φύλου»

Διδ. Ελένη Φουρναράκη

Επίκουρη καθηγήτρια

Τμήμα Κοινωνιολογίας

Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τηλ. 28310-77483

elfou@social.soc.uoc.gr

4^ο ,5^ο και 6ο σεμινάριο

Στόχος των διαλέξεων αυτών είναι να διερευνηθούν, μέσα από το ελληνικό παράδειγμα, οι ιστορικές προϋποθέσεις και ιδεολογικές διεργασίες, σύμφωνα με τις οποίες, κατά τη μετάβαση στη νεωτερική αστική κοινωνία, ο ισχύον καταμερισμός της εργασίας κατά φύλα επανεμφανίστηκε στη βάση του *βιολογικού αναγωγισμού* και *ντετερμινισμού* που χαρακτηρίζει τον δυτικό στοχασμό περί φύλου, από τον Διαφωτισμό και εξής, και ιδιαίτερα κατά τον 19^ο αιώνα : δηλαδή, στη βάση μιας διπλής παραδοχής

σύμφωνα με την οποία αφενός, οι λιγότερο ή περισσότερο ορατές σωματικές διαφορές των δύο φύλων προσλαμβάνονται και περιγράφονται με όρους ενός «ριζικού διμορφισμού», και αφετέρου, οι σωματικές αυτές διαφορές θεωρείται ότι προσδιορίζουν εξίσου θεμελιακά διαφορετικές ψυχικές, πνευματικές και ηθικές ιδιότητες, προ-καθορίζοντας κατά συνέπεια και τον διαφορετικό «προορισμό» των ανδρών και των γυναικών στην κοινωνία. Επαναπροσδιορίζοντας με όρους φυσικής αιτιότητας και νομοτέλειας την ταύτιση των ανδρών με τον δημόσιο χώρο και τον γυναικών με τον ιδιωτικό και την οικογένεια, προσδίδοντας έτσι ισχυρότερη νομιμοποίηση στο ιεραρχικό περιεχόμενο της κοινωνικής σχέσης των φύλων, το υπό εξέταση ιδεολογικό εγχείρημα επέτρεπε επιπλέον να προσλαμβάνονται οι άνδρες και οι γυναίκες ως αναλλοίωτες και σταθερές ουσίες, και οι δραστηριότητές τους ως φυσικές και αυτονόητες, εκτός της κοινωνίας και του πολιτισμού, δηλαδή εκτός της ιστορίας. Ιδιαίτερη κληρονομιά της δυτικής νεωτερικότητας, αυτή η πρόσληψη του φύλου ως «αντικειμενικού» βιολογικού δεδομένου, που «ερμηνεύει» την υποκειμενικότητα και τις κοινωνικές συμπεριφορές των ανδρών και των γυναικών, βρίσκεται στη ρίζα της δυσκολίας να στοχαστούμε τις έμφυλες σχέσεις ως κατεξοχήν αντικείμενο των κοινωνικών επιστημών γενικά, και της ιστορίας γενικότερα. Αυτός λοιπόν ο βιολογίζων λόγος περί φύλων, θα αναλυθεί μέσα από επιλεγμένα ελληνικά κείμενα του 19^{ου} αιώνα, προκειμένου να ανασυσταθούν και να «αποδομηθούν» τα κύρια χαρακτηριστικά του, αλλά και να αναδειχθούν οι ιστορικές προϋποθέσεις και ανάγκες που τον γέννησαν, να αναδειχθεί ως μία, ιστορικά κατασκευασμένη, αντίληψη για το τι σημαίνει ‘άνδρας’ και τι ‘γυναίκα’.

. [Τα ζητήματα αυτά θα εξεταστούν ειδικότερα μέσα από την ιστορία της γυναικείας εκπαίδευσης, ως προνομιακού πεδίου για να προσεγγίσουμε τις εννοιολογήσεις του φύλου. Θα εξεταστούν παραδείγματα λόγου ο οποίος ως προς τους δημιουργούς του, αρθρώνεται από «ειδικούς», όπως παιδαγωγούς ή γιατρούς, ή γενικότερα από τις πνευματικές «ελίτ», ή ακόμα από τις άμεσα ενδιαφερόμενες, μια πρώτη γενιά εγγράμων γυναικών στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα και ως προς το πλαίσιο δημιουργίας του, παράγεται στους κόλπους επίσημων θεσμών της πολιτείας ή, κυρίως, στους κόλπους συλλογικοτήτων του αστικού δημόσιου χώρου, π.χ. φιλολογικών και φιλεκπαιδευτικών συλλόγων ή δημοσιεύεται στον περιοδικό τύπο].

Ενδεικτικές βιβλιογραφικές αναφορές

(1^ο τρίωρο :εισαγωγικό)

Berriot-Salvadore, Evelyne, (1991), “Le discours de la medecine et de la science» στο Georges Duby – Michelle Perrot (επιμ.), *Histoire des femmes en Occident*, τ. 3 : XVI-XVIII siècles, Παρίσι, Plon, σ. 359-395

Bloch, M. – Bloch, J.H. (1980), „Women and the Dialectics of Nature in 18th Century French Thought“, στο C.P. MacCormack – M. Strathern (επιμ.), *Nature, Culture and Gender*, Καίμπριτζ, Cambridge University Press, σ. 25-41

Jordanova, Ludmilla J. (1986), *Languages of Nature. Critical Essays on Science and Literature*, Λονδίνο, Free Association Books, σ. 15-47

Jordanova, Ludmilla J. (1993), «Gender and the Historiography of Science», *British Journal of the History of Science* 26, σ. 469-483

Laqueur, Thomas (1990), *Making Sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*, Καίμπριτζ, Harvard University Press,

Μποκ, Γκιζέλα (1997), «Ιστορία των γυναικών και ιστορία του φύλου : ύψεις μιας διεθνούς συζήτησης», στο Ε. Αβδελά – Α. Ψαρρά (επιμ.), *Σιωπηρές ιστορίες. Γυναίκες και φύλο στην ιστορική αφήγηση*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, σ.411-450

(2^ο και 3^ο τρίωρο : το ελληνικό παράδειγμα)

Βαρίκα, Ελένη (1987), *Η εξέγερση των κυριών. Γένεση μιας φεμινιστικής συνείδησης στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα (1833-1907)*, Αθήνα, Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος (β' έκδοση: Κατάρτι, Αθήνα, 1997)

Ζιώγου, Σ. – Δεληγιάννη, Β. (επιμ.) (1994), *Εκπαίδευση και φύλο. Ιστορική διάσταση και σύγχρονος προβληματισμός*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Βάνιας, (β' ανατύπωση)

Μπακαλάκη, Αλεξάνδρα – Ελεγκίτου, Ελένη (1987), *Η εκπαίδευση «εις τα του οίκου» και τα γυναικεία καθήκοντα. Από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως την μεταρρύθμιση του 1929*, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς

Φουρναράκη, Ελένη (1987), *Εκπαίδευση και αγωγή των κοριτσιών. Ελληνικοί προβληματισμοί (1830-1910)*. Ένα ανθολόγιο, Αθήνα, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας – Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, (βλ. κυρίως την Εισαγωγή : σ. 13-72)

Φουρναράκη, Ελένη (1999), «Περί μορφώσεως «χρηστών μητέρων» και εκπαιδύσεως «μελλοντών πολιτών» : έμφυλοι λόγοι στην ελληνική εκπαίδευση τον 19^ο αιώνα», στο Βάσω Θεοδώρου – Βασιλική Κοντογιάννη (επιμ.), *Πρακτικά Δημερίδας : Το παιδί στη νεοελληνική κοινωνία, 19^{ος}-20^{ος} αιώνες, Αξίες, αναπαραστάσεις, αποτυπώσεις*, Αθήνα, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Σχολή Επιστημών Αγωγής – Επιτροπή Ερευνών ΔΠΘ _ Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, σ. 73-120

Προτεινόμενη εργασία

Έμφυλη διαφορά και εκπαίδευση στο λόγο και τη δράση μιας πρώτης γενιάς μορφωμένων Ελληνίδων του 19^{ου} αιώνα

Προτεινόμενη άσκηση

Η σύγχρονη επιστημολογική διάκριση μεταξύ «γενετήσιου» ή «βιολογικού» φύλου (sex) και «κοινωνικού» φύλου (gender): η σημασία, οι συνέπειες και τα όρια αυτής της διάκρισης

Ενότητα 4^η : Ιστορική προσέγγιση του δημόσιου ρόλου των γυναικών

Διδ. Χάρης Εξερτζόγλου

Επίκουρος καθηγητής

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τηλ. 22510-36304

e-mail: harexe@sa.aegean.gr

7ο, 8^ο και 9ο σεμινάριο

Οι διαλέξεις διερευνούν το πρόβλημα της πρόσβασης των γυναικών στο δημόσιο χώρο στην Ευρώπη και καλύπτουν την περίοδο από τη Γαλλική Επανάσταση μέχρι το Μεσοπόλεμο. Στόχος τους είναι η κατανόηση της ιστορικότητας της δημόσιας δράσης των γυναικών σε μια περίοδο κατά την οποία η αναγνώριση πολιτικών δικαιωμάτων και ισονομίας δεν συνεπάγεται αυτονόητα τη συμμετοχή των γυναικών στο δημόσιο χώρο. Η συζήτηση επικεντρώνεται στην εξέταση τριών περιπτώσεων. Πιο συγκεκριμένα εξετάζεται ο πολιτικός αποκλεισμός των γυναικών κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, η ανάπτυξη της γυναικείας φιλανθρωπικής δραστηριότητας στην οθωμανική αυτοκρατορία και, τέλος, της θέσης των γυναικών στο ναζιστικό καθεστώς

Κείμενα

S. Melzer – L. Rabine, *Rebel Daughters : Women and the French Revolution*

G. Fraise – M. Perrot, *A History of Women in the West*, τ.IV

J.W. Scott, *Only Paradoxes to Offer. French Feminism and the Rights of Man*

G. Bock, “Equality and Difference in Nationalist Socialist Racism”, στο J.W. Scott (επιμ.), *Feminism and History*

C. Koonz, *Mothers in the Fatherland*

Προτεινόμενη εργασία

Φύλο και πολιτική στη Γαλλική Επανάσταση

Προτεινόμενη άσκηση

Το ζήτημα των γυναικών στη ναζιστική Γερμανία

Ενότητα 5^η : Ιστορία της παιδικής ηλικίας

Διδ. Μαρία Παπαθανασίου

Διδάσκουσα με σύμβαση 407/80

10^ο, 11^ο και 12^ο σεμινάριο

1. Η πρώτη τρίωρη διάλεξη ασχολείται καταρχήν με τη χρήση του φύλου ως αναλυτικής κατηγορίας στην ιστοριογραφία της παιδικής ηλικίας. Εξετάζονται θεμελιώδη ερωτήματα των πρώτων ιστορικών της παιδικής ηλικίας καθώς και η απουσία ή η λανθάνουσα παρουσία της αναλυτικής κατηγορίας του φύλου στα έργα τους. Με αναφορά σε συγκεκριμένα έργα της αγγλικής και της γερμανόφωνης ιστοριογραφίας αναλύονται οι σχετικές προσεγγίσεις ιστορικών που επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους είτε στην παιδική και νεανική ηλικία, είτε στην ιστορία της οικογένειας, είτε στην προφορική ιστορία. Στη διάλεξη εξετάζεται επίσης η εξέλιξη των αντιλήψεων για το παιδί στην Ευρώπη με γνώμονα το φύλο από τη μεσαιωνική περίοδο μέχρι σήμερα με βάση ιστορικές πηγές. Στο πλαίσιο της προετοιμασίας τους για τη διάλεξη οι φοιτητές/-τριες χρειάζεται

Α. να μελετήσουν :

α. ορισμένες σελίδες από το βιβλίο του Ε. Αυδίκου για το παιδί στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη κοινωνία που εισάγουν τον αναγνώστη στην επιστημονική συζήτηση (σ. 16-33 από το Ε. Αυδίκος, Το παιδί στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη κοινωνία, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996).

β. ένα απόσπασμα από το πρωτοποριακό και κλασικό πλέον βιβλίο του γάλλου Φιλίπ Αριές για την ιστορία της παιδικής ηλικίας που περιλαμβάνεται στο βιβλίο της Δ. Μακρυνιώτη (Ph. Aries, «Οι εκδοχές περί της παιδικής ηλικίας» στο Δ. Μακρυνιώτη (επιμ.), Παιδική Ηλικία – Κείμενα (Υλικά, 5), Αθήνα, Νήσος, 2001, σ. 47-53.)

γ. τη βιβλιοκρισία για το έργο των αμερικανών κοινωνιολόγων Α. James και Α. Prout σχετικά με τη μελέτη της παιδικής ηλικίας καθώς και τη συνέντευξη που παραχώρησαν οι δύο συγγραφείς στην ελληνίδα κοινωνιολόγο Δήμητρα Μακρυνιώτη. Το κείμενο αυτό περιλαμβάνεται στον 9^ο τόμο του περιοδικού Εθνογραφικά (σ. 127-134 στα Εθνογραφικά – Το παιδικό παιχνίδι. Children's play, τόμος 9, Ναύπλιο 1993).

Όλα τα παραπάνω έργα βρίσκονται on reserve στην πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη.

Έχοντας μελετήσει τα παραπάνω κείμενα οι φοιτητές/-τριες θα έχουν αποκτήσει μια πρώτη εικόνα της επιστημονικής συζήτησης γύρω από την ιστορική/κοινωνιολογική μελέτη της παιδικής ηλικίας.

Β. να διαβάσουν διερευνητικά (ουσιαστικά δηλαδή να ξεφυλλίσουν προσεκτικά)

α. Το έργο του Αριές, Αιώνες Παιδικής Ηλικίας και τους τόμους με τα πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου, Ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας και της νεότητας (βρίσκονται on reserve στην πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη)

β. τα έργα των Anna Davin (*Growing up poor*, London 1996) και Carol Dyhouse (*Girls growing up in early victorian and edwardian England*, London 1981).

2. Η δεύτερη τρίωρη διάλεξη εξετάζει τη θέση και το ρόλο των παιδιών στις ευρωπαϊκές κοινωνίες του 19^{ου} και του πρώιμου 20ού αιώνα με άξονες το κράτος και την οικογένεια. Επικεντρώνεται στα ακόλουθα συναφή μεταξύ τους ερωτήματα: Ποιο ρόλο έπαιξαν οι κυρίαρχες αντιλήψεις περί φύλου στη διαμόρφωση των κρατικών πολιτικών για το παιδί; Σε ποιο βαθμό οι πολιτικές αυτές συγκρούονταν με τις αντιλήψεις της οικογένειας για την ανατροφή του παιδιού με γνώμονα το φύλο; Κατά πόσο και ως προς τι η ανατροφή των παιδιών στα διάφορα κοινωνικά στρώματα διαφοροποιούνταν ανάλογα με το φύλο τους; Πώς διαφοροποιούνταν η πρόσβαση στην εκπαίδευση (η οποία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα βρισκόταν πλέον υπό πλήρη κρατικό έλεγχο) και η εμπειρία του σχολείου κατά φύλο;

Στο πλαίσιο της προετοιμασίας τους για τη διάλεξη οι φοιτητές/-τριες χρειάζεται

A. να μελετήσουν από τα βιβλία τα οποία βρίσκονται on reserve στην πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη το άρθρο της Stolic για την εκπαίδευση και την αγωγή των κοριτσιών στη Σερβία, στον τόμο των σέρβων ιστορικών Naumovic, Jovanovic σχετικά με την ιστορία της παιδικής ηλικίας στη νοτιοανατολική Ευρώπη (σ. 97-109).

B. να διαβάσουν εκ νέου **διερευνητικά** το έργο της Carol Dyhouse (*Girls growing up in early victorian and edwardian England*, London 1981) επικεντρώνοντας κάπως περισσότερο την προσοχή τους στις σελίδες 40-114.

3. Η τρίτη τρίωρη διάλεξη σε στενή συνάφεια με τη δεύτερη εμβαθύνει σε δύο θεμελιώδεις πτυχές της καθημερινής ζωής και της εμπειρίας των παιδιών στις ευρωπαϊκές (και γενικότερα στις δυτικές) κοινωνίες κατά τον 19^ο και τον πρώιμο 20^ο αιώνα: την εργασία και το παιχνίδι. Εξετάζεται η συμβολή των παιδιών στην οικογενειακή οικονομία των εργατικών και αγροτικών στρωμάτων με έμφαση σε παραδείγματα από την κεντρική και βόρεια Ευρώπη, οι τρόποι με τους οποίους το φύλο επηρέαζε τη διαμόρφωση των αγορών παιδικής εργασίας αλλά και ο ρόλος της εργασίας στη συγκρότηση του κοινωνικού φύλου των παιδιών. Αναλύεται η θέση του παιχνιδιού στη ζωή των παιδιών και η συμβολή του στη συγκρότηση του κοινωνικού φύλου αγοριών και κοριτσιών.

Στο πλαίσιο της προετοιμασίας τους για τη διάλεξη οι φοιτητές/-τριες χρειάζεται

A. να μελετήσουν από τα βιβλία τα οποία βρίσκονται on reserve στην πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη

α. το άρθρο του βρετανού ιστορικού E. P. Thompson για την παιδική εργασία στο Δ. Μακρυνιώτη (επιμ.), *Παιδική Ηλικία – Κείμενα* (σ. 119-130)

β. την εισαγωγή της Κ. Γκουγκουλή και το άρθρο της Κων/νας Μπάδα για το παιχνίδι στον τόμο 9 του περιοδικού *Εθνογραφικά* (σ. 9-15 και σ. 73-81)

B. να διαβάσουν **διερευνητικά**

το συλλογικό τόμο *Industrious Children* με επιμέλεια των N. de Coninck-Smith, B. Sandin και E. Schrumphf, Odense 1997, που αποτελεί μια σε πανευρωπαϊκό επίπεδο πρωτότυπη δουλειά για την παιδική εργασία.

Θέματα Εργασιών

Η έκταση εργασίας στο θέμα Α θα πρέπει να κυμαίνεται στις τρεις με τέσσερις χιλιάδες λέξεις (περίπου 12 σελίδες).

Η έκταση εργασιών στα θέματα Β ή Γ θα πρέπει να κυμαίνεται στις χίλιες με χίλιες πεντακόσιες λέξεις (περίπου τέσσερις σελίδες)

Α. Σε ποιο βαθμό, σε ποια πεδία, με ποιους τρόπους, μέσα από ποιες διαδικασίες και ποιους μηχανισμούς, το φύλο επηρεάζει την καθημερινή ζωή των κοριτσιών στα αστικά στρώματα και τα εργατικά στρώματα των πόλεων της Ευρώπης κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα; Απαντήστε **συγκρίνοντας** τις περιπτώσεις των δύο κοινωνικών ομάδων.

Βασική Βιβλιογραφία

- 1) 1) Carol **Dyhouse**, *Girls growing up in late victorian and edwardian England*, Routledge, 1981. (φωτοτυπημένο στη Βιβλιοθήκη)
- 2) 2) Anna **Davin**, *Growing up poor*, Rivers Oram Press, 1996. (φωτοτυπημένο στη Βιβλιοθήκη)
- 3) 3) Elliott **West**, Paula **Petrick (επιμ.)**, *Small Worlds, Children and Adolescents in America, 1850-1950*, University Press of Cansas, 1992, άρθρα 10 και 12. (φωτοτυπημένο στα on reserve – αφορά τις ΗΠΑ, αλλά είναι χρήσιμο για μια διεύρυνση της σύγκρισης)
- 4) 4) Ana **Stolic**, *From childhood to womanhood: The Ideological Basis of the Upbringing of Female Children in Serbia at the End of the 19th Century*, σελ. 97-109, στον Slobodan **Naumovic**, Miroslav **Jovanovic (επιμ.)**, *Childhood in South East Europe: Historical Perspectives on Growing Up in the 19th Century*, (Zur Kunde Suedosteuropas – Band II/28), Graz, Belgrade 2001. (on reserve)

Β. Συγκρίνετε τους ρόλους αγοριών και κοριτσιών στην οικογενειακή οικονομία των εργατικών στρωμάτων ευρωπαϊκών πόλεων και ευρύτερα στις οικονομίες ευρωπαϊκών χωρών κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Αναφερθείτε στις μορφές απασχόλησης, το χώρο, το χρόνο, την αμοιβή, σε συσχέτισμό με το ευρύτερο πλαίσιο ανατροφής/κοινωνικοποίησης των παιδιών.

Βασική Βιβλιογραφία

- 1) 1) Anna **Davin**, *Growing up poor*, Rivers Oram Press, 1996. (φωτοτυπημένο στη Βιβλιοθήκη)
- 2) 2) N. **de Coninck-Smith**, B. **Sandin**, E. **Schrumpf (επιμ.)**, *Industrious Children*, Odense University Press, 1997. (φωτοτυπημένο στη Βιβλιοθήκη- άρθρα των Sandin, Schrumpf, Markkola, de Coninck-Smith, Gardarsdottir)
- 3) 3) Μιχάλης Ρηγίνος, *Μορφές Παιδικής Εργασία (1870-1940)*, IAEN, 1995 (υπάρχει στη Βιβλιοθήκη)

Γ. Μέσα από ποιες διαδικασίες, με ποιους τρόπους και σε ποιο βαθμό τα παιχνίδια-αντικείμενα συμβάλλουν στη συγκρότηση των κοινωνικών φύλων; Απαντήστε με αναφορές σε παραδείγματα από την ιστορία του ελληνικού, του ευρύτερου ευρωπαϊκού και του αμερικανικού χώρου (επιχειρήστε συγκρίσεις μεταξύ των διαφορετικών γεωγραφικών χώρων, στο βαθμό που το επιτρέπει η βιβλιογραφία).

Βασική Βιβλιογραφία

- 1) 1) περιοδικό *Εθνογραφικά*, *Το παιδικό παιχνίδι*, τόμος 9, Ναύπλιο 1993, Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, (υπάρχει στη βιβλιοθήκη).
- 2) 2) Ευάγγελος Αυδίκος, *Το παιδί στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη κοινωνία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1996 (φωτοτυπημένο στη Βιβλιοθήκη)
- 3) 3) Elliott **West**, Paula **Petrick (επιμ.)**, *Small Worlds, Children and Adolescents in America, 1850-1950*, University Press of Kansas, 1992, σελ. 232-254. (φωτοτυπημένο στα on reserve), άρθρα 5 και 6.
- 4) 4) Anna **Davin**, *Growing up poor*, Rivers Oram Press, 1996. (φωτοτυπημένο στη Βιβλιοθήκη)